

DOMINGU XXII TEMPU KOMÚN – TINAN B

Tema

Liturjia domingu da-22 propoin mai ita reflesaun kona-ba “Ukun-fuan”. Maromak hakarak ema nia realizasaun no moris nakonu no, iha sentidu ida-ne’e maka nia propoin Ninia “Ukun-fuan”. Maromak nia “Ukun-fuan” hatudu ba ema dalan atu nia la’o tuir. Maski nune’e, dalan ne’e la hotu de’it iha halo-tuir ritu no prátika sira mamuk iha signifikadu, maibé prosesu ida konversaun nian ne’ebé lori ema atu kompromete an ba beibeik ho domin ba Maromak no maun-alin sira.

Leitura dahuluk garante ita katak “lei sira” no norma sira Maromak nian maka dalan seguru ba ksolok no moris iha plenitude. Tanba ne’e, autór katekeze ida-ne’e nian hameno nafatin ba nia povu atu simu Maromak nia Liafuan no husik nia leno sira.

Iha *Evanjellu*, Jezús denunsia atitude ema sira nian, ne’ebé halo nu’udar valór absolutu, hahalok moris tuir “lei” husi li’ur no ho modu superfisiál, hodi haluha katak “lei” maka dalan ida de’it atu to’o ba kompromisu efetivu ho Maromak nia projetu. Iha Jezús nia perspetiva, relijiaun loos la tau iha sentru kumpre-tuir ho modu formál “lei sira”, maibé iha prosesu konversaun nian ne’ebé lori ema ba komuñau ho Maromak no atu moris iha partilla domin nian ho maun-alin sira.

Leitura daruak konvida fiar-na’in sira atu rona no simu Maromak nia Liafuan; maibé nia fó hanoin katak, Liafuan ne’ebé rona no simu iha fuan tenke sai kompromisu domin nian, partilla nian, solidariedade nian ho mundu no ho ema sira.

LEITURA I – Dt 4,1-2.6-8

Livru Deuteronomio nian maka “livru Lei nian” ka “livru Aliansa nian” ema deskobre iha Templu Jerusalém nian iha tinan da-18 Josias nia ukun nian (622 mK) (kf. 2 Re 22). Iha livru ne’e, teólogo deuteronomista sira – orijináriu husi Tasi-Feto (Israel) maibé, subar an iha Tasi-Mane (Judá) liutiha lakon funu hasoru rain Asíria – apresenta dadu fundamentál kona-ba sira nia teolojia: iha Maromak ida de’it, ne’ebé Povu tomak tenke adora iha fatin ida mesak kultu nian (Jerusalém); Maromak ne’e hadomi no hili Israel no halo ho Nia aliansa rohan-laek ida; no Povu tenke sai Povu mesak Maromak nian, proprietade pesoál Jahwéh nian (nune’e, laiha liu sentidu ida kestaun istórika sira ne’ebé lori ba divizaun polítika no relijioza, liutiha Salomão nia mate). Livru apresenta konjuntu ida diskursu tolu Moisés nian, hato’o iha rai-tetuk Moab nian. Sente katak nia atu mate, Moisés husik hela ba Povu “testamentu espirituál”: nia fó hanoin ba ebreu sira kona ba kompromisu sira asume hasoru Maromak no konvida sira atu hafoun sira-nia aliansa ho Jahwéh.

Testu ne’ebé propoin mai ita ohin maka diskursu dahuluk Moisés nian (kf. Dt 1,6-4,43). Iha parte dahuluk diskursu nian (kf. Dt 1,6-3,29), ho estilu narrativu, autór deuteronomista tau iha Moisés niaibun rezumu ida istória Povu nian, husi ninia estadia iha Horeb/Sinai, to’o iha foho Pisga, iha Transjordania; iha parte finál diskursu nian (kf. Dt 4,1-43), autór apresenta, ho estilu ezortativu, rezumu ki’ik ida Aliansa nian no nia ezijénsia sira. Sesaun dahikus diskursu dahuluk Moisés nian hahú ho espresaun “no oras-ne’e, Israel...”, ne’ebé tutan sesaun ne’e ho ida uluk nian: nia hatudu katak kompromisu ne’ebé agora husu ba Israel ninia apoiu maka akontesimentu istórik ne’ebé foin haktuir... Maromak nia asaun durante Povu nia lala’o iha dezertu tenke lori ba kompromisu.

Kapítulu dahaat Livru Deuteronomio nian maka testu ida karik hakerek durante faze dahikus Ezíliu Povu nian iha Babilónia. Hodi hela iha rai estranjeiru no kultura oinseluk, hakfodak ho ritu boboot sira kultu Babilónia nian, Povu bíbliku hetan perigu atu troka Jahwéh ho maromak babiloneze sira. Iha kontestu ida-ne'e maka teólogo sira eskola deutronomista nian konvida Povu atu hateke ba sira-nia istória (kf. Dt 1,6-3,29), no deskobre filafali Jahwéh ninia prezensa maksoin no domin nian no kompromete an filafali ho Maromak no ho Aliansa.

MENSAJEN

Maromak ne'e, ne'ebé iha tempu uluk intervein iha istória atu so'i no liberta Israel maka Maromak hanesan ne'ebé oferese ba nia Povu Lei no ukun-fuan sira.

Tanba sá mak Israel tenke simu no pratika lei no ukun-fuan sira ne'ebé Maromak propoin ba nia? Uluknanai, nu'udar forma ida gratidaun nian: Israel nia resposta ba Maromak libertadór, ne'ebé dala rihun ida iha tempu uluk salva ninia Povu... daruak, tanba lei no ukun-fuan Na'i nian maka loos duni, dalan ne'ebé lori Povu ba ksolok no liberdade. Moris tuir lei no norma sira Jahwéh nian sei tulun Povu atu konkretiza ninia mehi no esperansa sira – katak ninia mehi atu horik iha rai ida, hodi sees husi perigu no inkomodidade vida nómada/la'o-rai nian (vers. 1). Ba ne'e, Israel tenke iha atensaun atu la hafoer Lei no ukun-fuan sira ne'ebé Maromak propoin ba nia. Perigu hafuhu nafatin ema sira atu adapta Maromak nia Liafuan, atu nia labele sai ezijente resin; iha perigu nafatin atu ema sira hasai husi Maromak nia Liafuan buat ne'ebé inkomoda; iha perigu nafatin atu ema sira aumenta buat ruma ba Maromak nia Liafuan, hodi atribui ba Maromak ideia no proposta ne'ebé la kona-buat ida ho Maromak... Israel tenke reziste tentasaun sira-ne'e: Maromak nia Liafuan tenke sai proposta lulik ida, ne'ebé Povu tenke haka'as an atu kumpre ho modu integrál (vers. 2).

Iha parte finál testu ne'ebé propoin mai ita, katekista deutronomista manifesta ninia orgullu ho faktu katak Israel ne'e maka Povu ida spesiál ba Maromak, Povu eleitu Maromak nian. Eleisaun ne'e hatudu liuhusi Jahwéh nia prezensa domin no libertasaun nian (“nasaun ne'ebé maka soi Maromak ida besik liu ba nia nafatin bainhira ita bolu nia hanesan Na'i ita-nia Maromak”– vers. 7), iha prezente Lei nian no iha “sabedouria” ne'ebé hetan iha lei no ukun-fuan sira-ne'e, atu bele lori Israel iha dalan istória nian (nasaun ne'ebé mak soi ukun-fuan no dekretu justu liu hanesan lei ne'ebé ohin ha'u aprezena ba imi?” – vers. 8).

Israel, Povu “ulun toos”, dala barak la simu no kumpre lei no norma sira Na'i propoin ba nia: maibé fiar-na'in relijiozu sira Israel nian preokupa nafatin atu hatudu ba Povu katak Lei ne'e maka proposta segura atu to'o ba vida di'ak, ba ksolok. Konviksaun ida-ne'e maka katekista deutronomista husik atu haree iha “omilia” ne'ebé testu propoin mai ita.

LEITURA II – Tg 1,17-18.21-22.27

Surat ne'e ema ida naran Tiago maka hakerek (kf. Tg 1,1), ne'ebé tradisaun Kreda nian liga ho Na'i nia “alin”, no prezide Kreda Jerusalém nian no Evanjellu sira ko'alia liu katak nia feto ida naran Maria nia oan mane (kf. Mt 13,55; 27,56). Karik ema oho nia hodi tesi nia kakorok iha Jerusalém iha tinan 62... Atribuisaun ba personajen ne'e nu'udar autór, lori difikuldade ruma. Konserteza nia la'ós apóstolu Tiago Alfeu nia oan, nune'e mós la'ós Tiago Zebedeu nia oan. Nia mak autór ida ne'ebé ko'alia lia-gregu di'ak, ne'ebé uza ho frekuénsia “*diatribe*” – jéneru

leteráriu populár elénika. Nia foti inspirasaun husi literatura sapiensiál, atu hasai lisaun morál prátika; maibé depende mós ho profundidade ba Evanjellu nia hanorin. Nia ema matenek-judeu-sarani ne'ebé hanoin filafali ho maneira orijinál, hanorin sira sabedouria judaika, ne'ebé hetan ninia realizasaun iha Jezús niaibun no hanorin sira.

Surat haruka ba “tribu 12 ne'ebé moris iha Diáspora” (Tg 1,1). Karik, espresaun ne'e alude ba sarani sira orijen judaika, namkari iha mundu gregu no romanu, liuliu iha rejiaun sira besik ba Palestina – hanesan Síria ka Ejitu; maibé, ho modu jerál, parese dirije ba fiar-na'in hotu, husu sira atu keta lakon valór sarani auténtiku ne'ebé simu iha judaizmu liuhusi Kristu nia hanorin sira. Surat denunsia, liuliu interpetasaun sira ne'ebé konsidera doutrina paulina salvasaun nian ho arbiru de'it, hodi fô hanoin kona-ba obra sira nia importánsia; no ataka maka'as ema riku sira (kf. Tg 1,9-11; 2,5-7; 4,13-17; 5,1-6).

Ita-nia testu pertense ba parte dahuluk surat nian (kf. Tg 1,2-27). Iha-ne'ebá, autór apresenta, liuhusi dezentvolvimentu fraze sira nian ne'ebé ho modu aparente hanesan laho lójika, sínteze lais, basá ofere se panorama badak ida kona-ba problema sira ne'ebé preokupa nia no nia hakarak trata iha kapitulu ne'ebé sei tuir.

MENSAJEN

Autór halo lista kona-ba aspetu oioin liga ho forma oinsá fiar-na'in sira tenke haree no simu Maromak nia Liafuan...

1. Maromak ofere se nafatin ba ema sira ninia prezente, atu bele fô ba nia moris no ksolok (vers. 17). Maromak nia Liafuan maka prezente ida ne'ebé “Aman roman nian” ofere se ba ema sira nune'e bele hamosu umanidade foun. Fiar-na'in sira, hodi “Liafuan loos” nia roman ne'ebé mai husi Maromak, bele la'o ho seguransa iha direasaun ba moris nakonu, ba ksolok rohan-laek (vers. 18).
2. Fiar-na'in sira nafatin disponivel atu simu Maromak nia Liafuan. Sira labele taka an ba sira-nia orgullu no autosufisiénsia, hodi ignora Maromak nia proposta sira.; sira tenke loke fuan ba Maromak nia Liafuan no iha nia habelar abut no haburas an (vers. 21b).
3. Hahalok rona no simu Liafuan nian tenke lori ba asaun. Rona Maromak nia Liafuan tenke lori ba konversaun, ba mudansa, husik moris tuan egoizmu no salan nian, atu hakohak moris ida tuir Maromak, ba kompromisu efetivu ho mundu nia transformasaun (vers. 22).
4. Iha versíkulu ikus ita-nia leitura nian (vers. 27), autór deskreve relijiaun auténtika (nu'udar opozisaun ba relijiaun mamuk, hahalok-laek, matek, relijiaun ema sira ne'ebé ko'alia barak nian, maibé la pratika hahalok koerente ho sira-nia liafuan sira – vers. 26): “: Tau matan ba oan kiak no fetu faluk sira iha sira-nia susar, no hadook an husi mundu ne'e nia hahalok aat”. Hodi liga versíkulu ne'e ho tema sentrá husi Maromak nia Liafuan ohin nian, ita bele dehan katak, hodi rona ho atensaun Maromak nia Liafuan maka projeta ita ba asaun no kompromisu. Rona Maromak nia Liafuan maka lori fiar-na'in atu hakat husi relijiaun rituál, legalista, esterna, superfisiál, ba relijiaun ida kompromisu efetivu nian ho Maromak nia projetu no ho domin ba maun-alin sira.

EVANJELLU – Mc 7,1-8.14-15.21-23

Iha parte dahuluk Evanjellu nu'udar Marcos haktuir (kf. Mc 1,14-8,30), autór apresenta Jezús nu'udar Mesias ne'ebé haklaken Maromak nia Reinu. Hodi desloka an iha Galileia tomak, Jezús haklaken Liafoun-di'ak Reinu nian ho liafuan no jestu, hodi propoin mundu foun ida moris nian, liberdade nian, fraternidade nian ba ema hotu. Ninia proposta provoka reasaun sira no resposta lahanesan husi líder judaiku sira, iha povu no iha eskolante sira rasik.

Akontesimentu ne'ebé ohin propoin mai ita, haktuir farizeu sira no doutór sira Lei nian, sira-nia reasaun hasoru Jezús nia hahalok. Molok ne'e, Jezús hakbarak paun no ikan sira (kf. Mc 6,34-44), hodi propoin, ho ninia jestu, mundu foun fraternidade nian, servisu nian no partilla nian ("Maromak nia Reinu"); no líder judaiku sira, laho korajen atu enfrenta Jezús direktamente, hili eskolante sira nu'udar alvu ba sira-nia krittika sira... Farizeu sira-ne'e, fánatiku Lei nian, kuestiona eskolante sira nia modu oinsá kumpre "tradisaun antiga sira" ho modu deficiente.

"Tradisaun antiga" sira la'ós norma eskrita maibé lei orál lubuk ida. Iha Jezús nia tempu lei orál ne'e 613, no 248 husi lei sira-ne'e ho formulaun pozitivu no 365 ho formulaun negativu. Lei sira-ne'e, ne'ebé Povu susar atu koñese tomak no difisil atu pratika, ba farizeu sira maka dalan atu halo Israel sai fali Povu santu ida no halo Mesias atu mai lalais.

Bainhira Marcos hakerek ninia Evanjellu (durante dékada 60), kestaun ne'e sei manas hela (kunpre lei antiga sira). Ba sarani sira mai husi judaizmu, fiar iha Jezús tenke kompleta ho kumprimentu/moris-tuir ho modu rigoroza lei judaika sira... Maibé, halo nune'e hadook fali sarani sira mai husi paganizmu. Nune'e problema ne'ebé tenke resolve maka ne'e: halo-tuir Moisés nia Lei ne'e importante eh lae ba comunidade sarani? Atu Reinu ne'ebé Jezús propoin sai konkretu, presiza kumpre didi'ak Lei judaika? Konsíliu Jerusalém nian (halo iha tinan 49 nune'e) fô tiha ona resposta dahuluk ba problema ne'e: ba sarani sira, fundamentál liu mak Jezús nia pesoa no ninia Evanjellu; labele impoin ba sarani sira mai husi paganizmu naha todan Lei Moisés nian. Maibé problema kontinua ba dékada ruma tan, hanesan problema kona-bá tabú hahán nian husi ebreu sira ne'ebé sarani sira husi judaizmu hakarak impoin ba Kreda (kf. Rom 14,1-15,6).

Provavelmente ba problema ida-ne'e mak evanjelista Marcos hakarak hatán.

MENSAJEN

Povu antigu sira, ho modu jerál, no judeu sira ho modu partikulár, sente desconfortu boot bainhira tenke hasoru realidade sira ne'ebé la koñese no nakonu ho mistériu (baibain liaga ho mate) ne'ebé sira labele kontrola ka domina. Tanba ne'e sira kria regra barak atu oinsá hasoru realidade sira-ne'e (ez. mate-isin, raan, lepra, nst.) atu nune'e sira la hafoer an ka halo aat ba sira. Iha kontestu judaiku, sé mak kontra lei ne'e – maski la'ós ho hakarak rasik – regra sira ne'e tau nia iha situaun ida marjinalidade no indignidade nian ne'ebé impede nia atu hakbesik mundu Maromak nian (kultu, Templu) no integra an iha comunidade Povu santu Maromak nian. Nune'e, dehan ema ne'e la moos. Atu bele manán fali estadu "pureza" nian no integra an iha comunidade, nia tenke halo ritu ida "purifikasaun" nian, hanesan Lei haruka.

Iha Jezús nia época, doutór sira Lei nian aumenta barak liután regra sira pureza nian. Ida-ne'e tanba rabi sira Israel nian hanoin katak iha lista boot ida sasán nian ne'ebé halo ema sai foer, no hadook Povu santu Maromak nian husi Israel. Nune'e mak obsesaun ho rituál sira purifikasaun nia, ne'ebé tenke kumpre iha moris loroloron nian.

Ritu sira-ne'e ida mak fase liman sira molok refeisaun. Tuir perspetiva doutór sira Lei nian, fase liman la'ós kestaun ijiene nian maibé kestaun relijioza... Iha momentu ida-idak fiar-na'in sira

iha risku atu sidi no kona buat foer; atu evita “impureza” tama iha isin hamutuk ho ai-han, sira ezije atu fase liman molok refeisaun sira.

Iha Galileia, rai ne’ebé iha kontaktu permanente ho mundu pagaun maibé norma “pureza” la’ós maka’as hanesan iha Jerusalém, ema la fó importánsia maka’as ba rituál fase liman sira molok refeisaun. Nune’e farizeu sira uza istória ida-ne’e atu kontrola Jezús nia doutrina ne’e loos ka lae.

Ba Jezús, farizeu sira-nia obsesaun ho ritu esternu purifikasaun nian maka sintoma grave defisiénsia ida-nian kona-ba maneira hateke no moris relijiaun; nune’e, Jezús hatán ba farizeu sira nia haseen ne’e ho liafuan toos... Jezús denunsia sira nia vivénsia relijioza ne’ebé repete de’it prátika esterna sira no formalista, maibé la preokupa ho Maromak nia vontade. Ne’e relijiaun mamuk ida no maran, la mai husi Maromak maibé ema sira mak inventa (vers. 7). Ba sira ne’ebé haree de’it ritu li’ur nian, Jezús bolu sira ipókrita (vers. 6): sira interese liu maka materialidade duke esénsia sasán sira-nian... sira kumpre regra sira maibé la hadomi; hatais ho finjimentu máskara relijiaun nian, maibé la preokupa liu ho Maromak nia vontade. Relijiaun ne’e maka lia-bosok ida, ipokrizia ida, maski hatudu an nu’udar santu liu no piedozu tebes. Hafoin, Jezús dirije ba ema lubun boot no formula prinsípiu desizivu kona-ba moralidade auténtika: “basá husi ema nia laran maka mosu mai hakaran aat ne’ebé lori nia atu halo aat, atu na’ok, atu oho, halo sala foer, atu sai karak-teen no halo buat aat sira hanesan lohi ema, hahalok foer, laran moras, lia-bosok, loko-an no hahalok beik. Buat sira ne’e hotu mai husi laran no halo foer ema” (vers. 21-23). Hanoin no hahalok aat ne’ebé sai husi ema nia fuan maka fonte “impureza” nian: hadook ema husi Maromak no husi komunidadade Povu santu nian.

Iha antropolojia judaika, “fuan” mak ema nia interiór: katak fatin sentimentu nian, hakaran nian, hanoin nian, projetu no desizaun sira-nian. Iha “sentru vital” ne’e maka buat hotu sai no presiza atua no tau matan. Relijiaun loos la’ós kumpre husi li’ur regra esterna sira, maibé liuhusi konversaun fuan nian ne’ebé, lori ema atu husik moris tuan no nakfilak an iha Ema Foun, asume no lori nia atu moris tuir valór sira Reinu nian. Preokupasaun ho regra esterna “pureza” nian maka preokupasaun maran ida, ne’ebé la kona buat esensiál, hodi fó seguransa bosok nian katak ema ne’e la’o tuir Maromak nia regra. Preokupasaun loos fiar-na’in nian tenke fó forma ba ninia fuan, atu ninia sentimentu sira, projetu sira, desizaun sira konkretiza, iha lora ba lora, iha atensaun ba Maromak nia dezafiu sira no domin ba maun-alin sira.